

Nr 145.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till länsnykterhetsnämnderna för budgetåret 1942/43, m. m.; given Stockholms slott den 27 februari 1942.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres sjukdom,
enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

Gustav Möller.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 27 februari 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, anför:

I årets statsverksproposition, femte huvudtiteln, punkten 70, har Kungl. Maj:t på min hemställdan föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till länsnykterhetsnämnderna för budgetåret 1942/43 beräkna ett förslagsanslag av 150,000 kronor.

Vidare har Kungl. Maj:t, beträffande punkten 71 i samma huvudtitel, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. för budgetåret 1942/43 beräkna ett anslag av 142,000 kronor.

Såsom av statsverkspropositionen framgår var anledningen till att nämnda båda anslag upptogs med endast beräknade belopp den att besparingsbered-

ningen i en avgiven promemoria ifrågasatt indragning av länsnykterhetsnämnderna samt, vid bifall härtill, höjning av det belopp, som från anslaget till främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. utginge till understöd åt sammanslutningar av kommunala nykterhetsnämnder.

Sedan de av besparingsberedningen väckta förslagen färdigberetts, anhåller jag att få upptaga dem till behandling och i samband därmed jämväl frågan om definitiva äskanden för nästa budgetår i fråga om nyssnämnda båda anslag.

Till en början vill jag något beröra de stadganden, som reglera länsnykterhetsnämndernas verksamhet.

Gällande bestämmelser.

Länsnykterhetsnämnderna inrättades genom beslut vid 1938 års riksdag. I enlighet med nämnda beslut utfärdades den 3 juni 1938 (nr 215) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 juni 1931 (nr 233) om behandling av alkoholister (alkoholistlag).

Alkoholistlagens 2 kap. handlar om nykterhetsnämnder. Enligt 2 § skall i varje kommun finnas en nykterhetsnämnd och i varje län en länsnykterhetsnämnd. I fråga om nykterhetsnämnd i Stockholm gälla de bestämmelser Kungl. Maj:t på förslag av stadsfullmäktige meddelar. Nykterhetsnämnderna stå under tillsyn av socialstyrelsen.

Kommunal nykterhetsnämnd och länsnykterhetsnämnd hava till uppgift, var inom sitt verksamhetsområde, att övervaka nykterhetstillståndet samt att vidtaga för dess höjande erforderliga åtgärder. Länsnykterhetsnämnd åligger därjämte att hålla sig noggrant underrättad om de kommunala nykterhetsnämndernas verksamhet, att öva tillsyn över att dessa fullgöra dem tillkommande uppgifter samt att lämna dem vägledning och bistånd. Kommunal nykterhetsnämnd skall avgiva årlig berättelse över sin verksamhet till länsnykterhetsnämnden. Denna skall avgiva sådan berättelse till länsstyrelsen och socialstyrelsen (3 §). Kommun må besluta, att särskild nykterhetsnämnd skall tillsättas. Är ej särskild sådan tillsatt, skall nykterhetsnämnden utgöras av kommunens fattigvårdsstyrelse (4 §). I kommunal nykterhetsnämnd, vare sig denna är särskilt tillsatt eller utgöres av fattigvårdsstyrelsen, skall länsnykterhetsnämnden utse ett ombud. Till ombud må utses en av de av kommunen valda ledamöterna eller annan lämplig person. Länsnykterhetsnämndens ombud äger i sådan egenskap deltaga i den kommunala nykterhetsnämndens överläggningar men ej i besluten (5 §). Länsnykterhetsnämnden skall bestå av fem ledamöter. En ledamot, vilken tillika är ordförande, utses av socialstyrelsen. En ledamot, som skall vara läkare, utses av socialstyrelsen efter samråd med medicinalstyrelsen. En ledamot utses av länsstyrelsen. Återstående två ledamöter utses av landstinget; dock skall i län, som omfattar två landsting, vardera landstinget utse en ledamot samt i län, som omfattar en stad, vilken icke deltagar i landsting, landstinget utse en ledamot och stadsfullmäktige i den staden en ledamot. I län, som omfattar två städer, vilka icke deltaga i landsting, skola, utöver de av socialstyrelsen och länsstyrelsen utsedda ledamöterna, utses tre ledamöter, av vilka landstinget utser en och

vardera staden en ledamot. För varje ledamot utses på enahanda sätt en suppleant. Ledamöter och suppleanter utses bland inom länet bosatta svenska män och kvinnor, som fyllt 25 år (9 §). Finner länsnykterhetsnämnd, att kommunal nykterhetsnämnd ej på nöjaktigt sätt handlagt fall rörande hjälpåtgärd enligt lagen, skall länsnykterhetsnämnden genom råd och anvisningar söka åvägabringa rättelse. Vinnes ej rättelse härigenom, äger länsnykterhetsnämnden vidtaga de åtgärder i ärendet, som eljest skolat tillkomma den kommunala nämnden (14 §). Även i frågor, som röra tvångsintagande å alkoholistanstalt äger länsnykterhetsnämnd vidtaga åtgärd, som underlåtits av den kommunala nykterhetsnämnden (16, 17 och 28 §§).

Instruktion för länsnykterhetsnämnderna har fastställts den 18 november 1938 (nr 666). Enligt instruktionen skall länsnykterhetsnämnd hålla ordinarie sammanträde en gång i kvartalet å bestämd veckodag. Om sammanträdesordningen och lokalen för sammanträdena skola socialstyrelsen och de kommunala nykterhetsnämnderna underättas. Därest särskilda omständigheter det påkalla, må ordföranden förordna, att visst ordinarie sammanträde skall hållas å annan dag än den bestämda; om sådant förordnande skall underrättelse lämnas socialstyrelsen och de kommunala nykterhetsnämnderna. Där göromålens omfattning eller beskaffenhet därtill föranleder, bör sammanträde enligt ordförandens bestämmande hållas jämväl utom sammanträdesordningen. Suppleanten för ordföranden skall kallas att närvara jämväl vid de av nämndens sammanträden, då ordföranden är tillstädes. Annan suppleant skall, även om han icke kallas att på grund av förfall för ordinarie ledamot tjänstgöra i nämnden, underättas om dess sammanträden och om därvid förekommande ärenden (4 §). Nämnd äger icke företaga ärende till avgörande, såvida icke jämte tjänstförrättande ordföranden minst två andra ledamöter äro tillstädes. Nämnden må dock uppdraga åt ordföranden att efter samråd med annan ledamot mellan sammanträdena meddela beslut å nämndens vägnar i brådskande ärenden. Sådant beslut skall anmälas vid närmast efterföljande sammanträde (5 §). Nämndens ordförande och dennes suppleant samt annan ledamot och suppleant, som på grund av förfall för sådan ledamot kallats att tjänstgöra i nämnden, äger att för varje dag han deltager i sammanträde med nämnden åtnjuta dagarvode med 15 kronor. Årsarvode till ordförande samt till annan ledamot av nämnden, som mera regelmässigt fullgör särskilda uppgifter inom nämnden, bestämmas av Kungl. Maj:t efter förslag av socialstyrelsen (7 §). Länsnykterhetsnämnds räkenskaper och förvaltning skola granskas av två revisorer, av vilka den ene utses av länsstyrelsen och den andre av socialstyrelsen. Revisor äger av länsnykterhetsnämnd åtnjuta ett årsarvode av 50 kronor (9 §). Är nämnd i behov av särskild arbetskraft, skall framställning om tillstånd att anställa sådan göras hos socialstyrelsen, om möjligt i samband med nämndens ansökning om statsbidrag för verksamheten. Framställningen skall innefatta erforderliga uppgifter för bedömande av arbetets art och omfattning ävensom förslag till avlöningsvillkor. Bifaller socialstyrelsen framställningen, skall beslutet härom innefatta erforderliga föreskrifter rörande

avlöning. Finner socialstyrelsen högre avlöning än 250 kronor i månaden böra ifrågakomma, skall dock styrelsen med eget yttrande överlämna fastställandet av avlöningen till Kungl. Maj:ts avgörande (11 §).

Besparingsberedningens förslag.

Besparingsberedningens promemoria avhandlar, såsom antytts, dels anslaget till länsnykterhetsnämnderna, dels ock anslaget till främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m.

Vad angår *länsnykterhetsnämnderna* uppehåller sig beredningen till en början vid den granskning av dessas verksamhet under år 1939, som företogs av 1940 års statsrevisorer, och vid de uppgifter, som i samband därmed framkommo genom länsnykterhetsnämndernas förklaringar. Beredningen framhåller, att olika nämnder tillämpat skilda arbetssätt, vilket inverkat på, bland annat, resekostnaderna. Vidare konstateras, att nämndernas ombudsmän, som i regel åtnjöte ett arvode av 3,000 kronor, i allmänhet hade annat arbete och torde ägna blott halva sin tid åt att övervaka nykterhetsnämnderna. Enligt förklaringarna syntes en del kommunala nämnder gärna vilja överlämna arbetet och särskilt interneringsfallen åt länsnämnderna.

Beredningen finner med hänsyn till statsrevisorernas uttalanden och kravet på ökad sparsamhet med statens medel det ofrånkomligt, att någon ändring vidtages i fråga om länsnykterhetsnämndernas arbete, varvid borde tillses, att de anvisade medlen bleve nykterhetsarbetet inom landet till effektivare stöd. Det föreläge enligt beredningen utan tvivel ett behov av en kontroll eller inspektion av de kommunala nämndernas uppgift att främja nykterheten och beivra missförhållanden. Då socialvårdskommittén vore sysselsatt bland annat med frågan om det sociala arbetets organisation, hade beredningen uttrönt, huruvida länsnykterhetsnämnden varit föremål för övervägande inom kommittén, och därvid erfarit, att så ej vore fallet. Däremot hade kommittén dryftat frågan om upprättande av en länets nämnd för sociala frågor.

Beredningen påpekar, att länsnykterhetsnämnden i sin nuvarande organisation vore kostsam. För budgetåret 1941/42 beräknades i årsarvoden till ordförandena och vissa andra ledamöter 23,000 kronor, i dagarvoden 7,000 kronor, i arvoden till revisorerna 2,400 kronor samt i avlöningar till personal (ombudsmännen) 69,000 kronor, i regel 3,000 kronor till varje ombudsman. Av omkostnaderna beräknades utgifterna för reseersättningar till 20,000 kronor och expenser och hyror till 30,000 kronor. Utgifterna för nämndernas verksamhet beräknades alltså uppgå till ett sammanlagt belopp av 152,000 kronor.

Vid övervägande av eventuella åtgärder borde man enligt beredningen icke fästa avgörande vikt vid bibehållandet av den form för detta arbete, som tillämpats i och med länsnykterhetsnämndernas tillkomst. Skulle ett annat system för nykterhetens befrämjande befinnas mera effektivt, borde man snarast möjligt ordna tillsynen enligt detta system. Beredningen fortsätter:

På ett annat socialt område, nämligen fattigvården, barnavården och ungdomsvården, har man sedan ett par årtionden — och i ökad utsträckning — använt sig av systemet att tillsätta konsulenter, som i första hand undersöka

förhållandena i samtliga landets delar och lämna råd och upplysningar för vården. Om nämnda rådgivande verksamhet ej åstadkommer nödig förbättring, rapporteras förhållandet till den myndighet som närmast har att ingripa med åtgärder, nämligen länsstyrelserna och statens fattigvårds- och barnavårdsinspektör. Det torde av ingen kunna bestridas, att denna enkla metod att lämna sakkunniga råd och upplysningar och i nödfall tillgripa anmälan till beslutande myndighet lämnat ett utomordentligt gott resultat. Det allmänna tillståndet på detta synnerligen betydelsefulla och ömtåliga sociala område har på kort tid väsentligt förbättrats, varvid förhållandena helt omskapats å platser där tidigare stora missförhållanden varit rådande.

Om och ännu i dag, sedan samhällelig inspektion genomförts, ett och annat missförhållande på detta område förefinnes, är det dock så sällsynt, att det väcker allmän uppmärksamhet, när det kommer till offentligheten. De tvångsbestämmelser, som finnas att tillgå i nödfall, utgöra ett verksamt medel att få konsulenternas råd och anvisningar beaktade av kommunerna.

Antagligen är det de goda resultaten av den sociala konsulentverksamheten som medverkat till tillkomsten av en liknande anordning, tillsättande av skyddskonsulenter, för tillsyn av villkorligt dömda, frigivna fångar och lösdrivare m. fl. Beslutet härom har dock på grund av rådande tidsförhållanden ännu icke satts i kraft.

Man kan invända, att den sociala hjälpverksamheten och brottslighetens bekämpande är något annat än nykterhetsarbetet och att man ej kan bedöma, om det senare skulle främjas av en organisation liknande den, som anlitas för social hjälpverksamhet. Men i stort sett är det i såväl ena som andra fallet fråga om sociala missförhållanden, som måste undanröjas, helst genom upplysning och i nödfall genom tvång.

En annan synpunkt, som bör tagas i betraktande, är den ekonomiska. Anslagen till statens fattigvårds- och barnavårds-konsulenter äro i riksstaten för nästa budgetår upptagna till 96,300 kronor, varav 66,800 kronor för avlöningar och 29,500 kronor för omkostnader. Anslaget till länsnykterhetsnämnderna däremot är, som ovan framhållits, för samma budgetår upptaget till 152,000 kronor.

Beredningen framlägger härefter följande förslag till ändrad organisation på detta område:

Den ändrade organisation, som besparingsberedningen ur anförda synpunkter vill i första hand förordna, är avsedd att uppfylla alla de krav som kunna och böra ställas på en nykterhetsvårdande institution och samtidigt tillgodose besparingssynpunkten. Beredningens förslag innebär följande:

Chefsmyndighet skulle vara densamma som nu, nämligen avdelningen för alkoholistvård i socialstyrelsen. En viss tillökning i arbetskrafterna torde krävas inom denna, förslagsvis uppgående till 10,000 kronor.

De nuvarande länsnämnderna ersättas med heltidstjänstemän på socialstyrelsens stat. Antalet dylika tjänstemän kan lämpligen bestämmas till fyra, förslagsvis stationerade i Stockholm, Malmö, Örebro samt Härnösand. Tjänstemännen kunde lämpligen placeras i 22 lönegraden; de skulle tills vidare icke uppföras på ordinarie stat. Avlöningarna till dessa skulle uppgå till 33,000 kronor (inklusive rörligt tillägg efter 15 %). Resekostnaderna beräknas till 15,000 kronor. Expenser, såsom ersättning för arbetslokal, städning, lyse och telefon, beräknas till 6,000 kronor samt kostnaderna för skrivbiträde till 7,200 kronor eller tillsammans 61,200 kronor. Tilläggas 10,000 kronor till chefsmyndigheterna uppgår hela kostnaden till 71,200 kronor, varigenom en besparing av 80,800 kronor skulle uppnås.

Något belopp för möbler och inventarier har ej beräknats, emedan sådana kunna övertagas av länsnykterhetsnämnderna. Kostnaden för skrivbiträde för varje distrikt har beräknats till samma belopp som tillkommer en av fattigvårdskonsulenterna, vilken har ett särskilt stort distrikt. Övriga fattigvårdskonsulenter ha ej anslag till skrivbiträde.

Enligt det nu framlagda förslaget skulle nykterhetsinspektörerna i likhet med länsnämnderna övervaka nykterhetstillståndet, särskilt genom upplysningar och råd verka för nykterhetsfrämjande åtgärder samt hålla sig noggrant underrättade om nykterhetsnämndernas verksamhet och öva tillsyn över att de fullgöra sina skyldigheter. Däremot skulle de icke äga länsnämndernas möjlighet att ingripa mot alkoholmissbrukare enligt § 14 alkoholistlagen, d. v. s. vidtaga åtgärder, som den kommunala nämnden försummat. Det är ej känt om länsnämnd annat än i enstaka fall vidtagit åtgärder av detta slag, men väl torde det förekomma att oerfarna kommunala nämnder söka råd och hjälp hos länsnämnden vid mera invecklade alkoholistfall. En inspektör som förvärvat sig erfarenhet på området skulle lika väl som länsnämnden kunna lämna dylika råd. I de antagligen rätt sällsynta fall, då ingripande av högre myndighet förekommer, bör givetvis socialstyrelsen stå till förfogande. Socialstyrelsen är enligt tillämpningsbestämmelserna rörande alkoholistvården tillsynsmyndighet över nykterhetsnämnderna och skall söka hålla sig underrättad om de kommunala nykterhetsnämndernas verksamhet och i förekommande fall lämna dem vägledning och bistånd. Det tillkommer styrelsen att underkasta nykterhetsnämnd inspektion samt infordra uppgifter rörande dess verksamhet och övriga förhållanden. Det må tilläggas, att socialstyrelsen biträdades vid alkoholistvården av sakkunnig expert, åt vilken styrelsen kan uppdraga att såsom ledamot föredraga ärenden av detta slag.

Skulle detta beredningens förslag ej komma till utförande, syntes man enligt beredningen kunna anlita två andra utvägar. Den ena vore, att länsombudsmännen inom de nuvarande länsnykterhetsnämnderna med oförändrade löneförmåner ställdes direkt under socialstyrelsens ledning, i samband varmed en viss förstärkning bereddes socialstyrelsens avdelning för alkoholistvård. Därigenom beräknades en besparing av omkring 30,000 kronor uppstå.

Den andra utvägen avsåge vissa besparingar i de nuvarande kostnaderna för länsnykterhetsnämnderna. Om innebörden av detta förslag yttrar beredningen:

Årsarvodena till ordförandena (1,000 kronor) anses nog allmänt väl höga. Om de nedsätts till hälften, uppstår en besparing å 12,000 kronor. Vidare torde resekostnaderna för nykterhetsinspektörerna kunna fixeras för varje län, liksom fallet är med fattigvårdskonsulenternas reseområden, och härigenom torde vinnas viss besparing, måhända 5,000 kronor. En ytterligare besparing kunde åstadkommas genom minskning av antalet ledamöter i länsnämnderna till 2, ordföranden och läkaren. Sålunda skulle länsstyrelsens och landstingets (i vissa fall även stadsfullmäktiges) representanter undvaras. Besparingen skulle kunna uppskattas till 10,000. I motsats till föregående förslag skulle länsnämnden i detta senare förslag kvarstå och ha samma uppgifter som för närvarande.

Beträffande därefter anslaget till *främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m.* anför beredningen:

Sedan åtskilliga år utgå anslag av staten till kommunala nykterhetsnämnder. För budgetåret 1940/41 uppgår anslaget till 150,000 kronor, varav

125,000 kronor avse understöd till nämnderna för vissa kostnader i och för alkoholistvården enligt kung. 27/5 1932 (nr 216), 5,000 kronor avse kostnader för anordnande av konferenser med nykterhetsnämnder m. m., 17,000 kronor utgå till sammanslutningar av nykterhetsnämnder och 2,000 kronor lämnas för utgivande av tidskrift för nykterhetsnämnderna. För budgetåret 1941/42 är anslaget nedsatt till 137,000 kronor.

Den förstnämnda posten 125,000 kronor fördelas i efterskott bland mindre och ekonomiskt svaga kommuner, som drabbats av utgifter i nykterhetsfrämjande syfte, främst i samband med internering. Hänsyn togs främst till nykterhetsnämndernas intresse och arbetsvilja. I regel lämnas högst 1,000 kronor och bidraget får ej överstiga $\frac{3}{4}$ av nämndens utgifter föregående år, men under alla de gångna åren har reduktion av det ansökta beloppet måst göras. Detta har efter alkoholistlagens tillkomst haft stor betydelse, särskilt i fråga om mindre och ekonomiskt svaga kommuner. Antalet kommuner som söka detta bidrag har år efter år ökats och beräknas för nästa budgetår uppgå till 700. Om det skulle indragas eller väsentligt minskas, skulle kostnaderna överflyttas till kommunerna, vilket icke skulle överensstämma med den tendens som under senare år gjort sig gällande på alkoholistvårdens område. Beloppet för ordnande av konferenser och till en speciell tidskrift för nykterhetsnämnder är säkerligen behövt och ej för högt tilltaget. Det belopp som utgår för sammanslutningar av nykterhetsnämnder har i anledning av länsnykterhetsnämndernas tillkomst i 1941 års statsverksproposition reducerats till 5,000 kronor. För den händelse en inskränkning sker av den verksamhet som länsnykterhetsnämnderna anses skola utöva torde dock ett behov att öka detta belopp, exempelvis till beloppet för budgetåret 1940/41, 17,000 kronor, uppstå. Det måste erkännas, att sammanslutningarnas hittillsvarande verksamhet haft en mycket fördelaktig verkan på nämndernas intresse.

Över besparingsberedningens promemoria hava yttranden inforrats från socialstyrelsen, länsstyrelserna i samtliga län, statskontoret samt styrelsen för statens alkoholistanstalt å Venngarn. Socialstyrelsen har med sitt utlåtande överlämnat yttranden från samtliga länsnykterhetsnämnder. Dessutom har yttrande inkommit från Sveriges nykterhetsvänners landsförbund.

I huvudfrågan, nämligen om *länsnykterhetsnämndernas avskaffande*, tillstyrkes beredningens förslag av elva länsstyrelser, nämligen länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kalmar, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro och Gävleborgs län ävensom av länsnykterhetsnämnden i Örebro län. Dessutom har länsstyrelsen i Blekinge län tillstyrkt förslaget, under förklaring likväl att förutsättning för detta tillstyrkande vore, att antalet nykterhetsinspektörer ökades i förhållande till beredningens förslag. Möjligen äro några av yttrandena från nyssnämnda elva länsstyrelser att fatta på samma sätt. Länsstyrelsen i Malmöhus län uttalar, att det belopp, som enligt beredningens förslag skulle inbesparas vore av den storleksordning, att det kunde anses väl motivera ett genomförande av den föreslagna omorganisationen, men att det av vissa, av länsstyrelsen närmare angivna grunder kunde ifrågasättas, om beredningens kostnadsberäkningar i längden bleve hållbara.

Å andra sidan avstyrkes beredningens förslag i huvudfrågan av socialstyrelsen, statskontoret, styrelsen för statens alkoholistanstalt å Venngarn

samt elva länsstyrelser, nämligen länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Kronobergs, Gotlands, Kristianstads, Västmanlands, Kopparbergs, Väster-norrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Ehuru icke i alla yttranden av länsnykterhetsnämnderna uttrycklig ståndpunkt intages i huvudfrågan, torde med hänsyn till den i yttrandena framkomna kritiken samtliga nämnder — med undantag av länsnykterhetsnämnden i Örebro län — ställa sig avvisande till beredningens förslag i huvudfrågan.

Även Sveriges nykterhetsvänners landsförbund avstyrker förslaget att slopa länsnykterhetsnämnderna.

De flesta av de länsstyrelser, som tillstyrka förslaget i huvudfrågan, framhålla såsom motivering härför, att länsstyrelsen vid remissbehandlingen av de förslag, som ledde till 1938 års lagändringar, avstyrkte införande av länsnykterhetsnämnder och i stället förordade anordningen med konsulenter samt att länsstyrelsen icke på grund av vad sedermera förekommit funne anledning frångå sin förut intagna ståndpunkt.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län finner uppenbart, att länsnykterhetsnämndernas organisation är alltför tungrodd för den smidiga och snabba handläggning av ärenden, som oftast är påkallad, samt att deras effektivitet icke står i gott förhållande till kostnaderna för verksamheten. Även *länsstyrelsen i Örebro län* framhåller, att systemet med länsnykterhetsnämnder innebure en vidlyftig och tungrodd apparat och anser syftet med nämnderna kunna bättre nås med en enklare anordning. Länsstyrelsen finner det dock kunna sättas i fråga, om i betraktande av socialvårdskommitténs pågående arbete någon ändring beträffande länsnykterhetsnämnderna borde ske, innan kommittén behandlat detta avsnitt av sitt arbetsprogram.

I övrigt åberopas i de tillstyrkande yttrandena främst, att kostnaderna för länsnykterhetsnämnderna ställa sig väsentligt högre än de kostnader, som skulle uppkomma, om nämndernas uppgifter uppdroges åt särskilda konsulenter. I flera av nu åsyftade yttranden framhålles, att erfarenheterna av nämndernas verksamhet icke givit något stöd för deras avskaffande.

Av de yttranden, i vilka beredningens förslag i huvudfrågan avstyrkes, framlägges den utförligaste motiveringen i *socialstyrelsens* yttrande.

Inledningsvis konstaterar socialstyrelsen, att bedömningen av beredningens förslag måste utfalla olika allt efter den betydelse för den sociala välfärden inom landet, som man vore benägen att tillerkänna alkoholistvården. För egen del framhåller styrelsen, att alkoholmissbruket i vårt land hade en betydande men för de nykterhetsvårdande organen till stor del dold utbredning och medförde stora sociala skador samt att en effektiv kamp mot detta missbruk från det allmännas sida icke kunde bygga enbart på kommunerna utan förutsatte en kraftig insats även från staten. Staten hade ock ett stort intresse av att en sådan kamp mot missbruket bedreves, icke blott i sin egen-skap av rättsordningens upprätthållare och vid fullföljandet av sina välfärdssträvanden utan också av rent ekonomiska skäl. Statens hittillsvarande insatser på detta område hade huvudsakligen avsett anstaltsväsendet och i

alltför ringa grad varit inriktade på att stärka den verksamhet, som bedreves av nykterhetsnämnderna. Genom inrättandet av länsnykterhetsnämnderna hade emellertid denna sida av alkoholistvården blivit tillgodosedd på ett bättre sätt än tidigare varit fallet.

Socialstyrelsen skärskådar därefter förslaget om länsnykterhetsnämndernas avskaffande ur principiell synpunkt. Styrelsen framhåller därvid, att vid tillämpningen av en lagstiftning, där tvånget måste beredas ett så stort utrymme som fallet vore med alkoholistlagstiftningen, en folkvald institution eller i varje fall en institution av förtroendemannakaraktär borde enligt den inom vårt land rådande rättsuppfattningen äga inflytande. Härefter fortsätter styrelsen:

Om det är värdefullt, att det initiativtagande primärorganet är ett folkvalt förtroendeorgan, så är det nödvändigt, att den institution, som skall tillerkännas befogenheten att ingripa i det förra organets ställe, där detta saknar förmåga eller vilja att fullgöra sina lagenliga uppgifter, har karaktären av ett förtroendeorgan. I dessa fall är det ju dubbelt angeläget, att det agerande organet åtnjuter allmänt förtroende och besitter nödig auktoritet, eftersom dess aktion i själva verket riktar sig icke enbart mot vederbörande missbrukare utan även, indirekt, mot ett förtroendeorgan, den försumlige nykterhetsnämnden. Länsnykterhetsnämnderna ha otvivelaktigt karaktären av förtroendeorgan, även om huvudparten av ledamöterna i dessa utses av myndigheter och icke av representationer. Så skulle ju däremot icke vara fallet med de föreslagna nykterhetsinspektörerna. Att godtaga den sålunda ifrågasatta anordningen vore därför att bryta med en grundprincip hos alkoholistlagstiftningen. Enligt förslaget skulle nykterhetsinspektörerna visserligen icke äga formlig befogenhet att, såsom de nuvarande länsnykterhetsnämnderna, ingripa i kommunala nykterhetsnämnders ställe utan säges härom, något oklart, att socialstyrelsen i sådana fall givetvis bör stå till förfogande. Det måste emellertid väcka allvarliga betänkligheter att låta ett centralt ämbetsverk ingripa direkt i den lokala nämndens ställe. Härvid bleve ju ämbetsverket också så beroende av inspektörens utredning och yttrande, att det i praktiken vore ringa skillnad häremellan och en ordning, som tillerkände inspektören initiativrätt. Erfarenheten har för övrigt redan givit vid handen, att det kontrollerande organet måste taga befattning med fall av så brådskande natur, att det är nödvändigt att det har egen initiativrätt och icke behöver gå omvägen över uppsiktsmyndigheten.

Alldeles bortsett från frågan om den föreslagna organisationen med nykterhetsinspektörer är tillfredsställande från effektivitetssynpunkt eller ej, måste socialstyrelsen därför uttala, att styrelsen finner denna anordning så betänklig från principiell synpunkt, att styrelsen icke kan tillstyrka densamma.

Det är enligt socialstyrelsen nödvändigt, att det finnes något organ, som har kompetens att ingripa i sådana fall, där den kommunala nykterhetsnämnden underlåter detta. Att länsnykterhetsnämnderna icke behövt anlita sin ifrågavarande befogenhet i något större antal fall, motsade icke detta. Det vore nämligen tydligt, att just den omständigheten, att länsnykterhetsnämnden hade möjlighet att taga saken i egen hand, måste vara ägnad att få den kommunala nykterhetsnämnden att inse, att intet vore att vinna genom tredska. Besparingsberedningens antydning att socialstyrelsen på något sätt

borde kunna ingripa i dylika fall, sedan länsnykterhetsnämnderna försvunnit, skulle, om den förverkligades, leda till den besynnerliga anordningen, att den centrala uppsiktsmyndigheten för alkoholistvården i riket i dessa fall komme att stå såsom sökande hos vederbörande länsstyrelse.

Det av beredningen föreslagna antalet nykterhetsinspektörer vore enligt socialstyrelsen alldeles otillräckligt för ändamålet. De beräkningar, som gjorts om det belopp, som skulle kunna besparas genom den ifrågasatta omläggningen, kullkastades därför. Vid bedömandet av frågan om det erforderliga antalet dylika tjänstemän hade styrelsen kommit till det resultatet, att anordningen med tjänstemän skulle bliva avsevärt dyrare än de nuvarande länsnykterhetsnämnderna.

Efter att hava konstaterat att socialstyrelsen icke kunde tillstyrka förslaget om länsnykterhetsnämndernas avskaffande fortsätter styrelsen:

Denna negativa inställning till den remitterade promemorian sammanhänger givetvis med styrelsens allmänna uppfattning, att det är ett viktigt statsintresse, att den samhälleliga alkoholistvården är ändamålsenligt organiserad. Det kan enligt de erfarenheter, som nu föreligga, icke råda tvivel om att det måste finnas något slags mellanled mellan den centrala uppsiktsmyndigheten och de kommunala organen, en uppfattning som för övrigt även kommer till uttryck i den remitterade promemorian. Länsnykterhetsnämnderna utgöra detta mellanled och det kan redan nu konstateras, att de efter icke fullt tre års verksamhet ha vunnit såväl de kommunala nykterhetsnämndernas som den centrala uppsiktsmyndighetens förtroende. Deras arbete var visserligen mångenstädes trevande i början, men häri ligger intet anmärkningsvärt. Arbetsuppgifterna voro nya, uppsiktsmyndigheten saknade tillräckliga arbetskrafter för att i önskvärd omfattning handleda länsnykterhetsnämnderna och tidsförhållandena gynnade icke en verksamhet av detta slag. Numera ha länsnykterhetsnämnderna fått ett gott grepp om sin uppgift. Detta innebär, att de utgöra — för att använda länsnykterhetsnämndens i Uppsala län ord — »en rörlig nämnd beredd att komplettera de kommunala nämnderna överallt och i den omfattning detta erfordras». Denna komplettering avser icke minst att åstadkomma en förbättring av den förebyggande verksamheten, och i den mån länsnykterhetsnämnderna ha framgång härmed och få till stånd effektiva hjälpåtgärder i fall, där eljest tvångsåtgärder skulle ha ifrågakommit, är deras verksamhet ägnad att minska statens kostnader för alkoholistvården, eftersom anstaltsfallen äro särskilt kostsamma för statsverket. Tack vare länsnykterhetsnämnderna har också möjlighet yppats för en mera ändamålsenlig behandling än hittills varit möjlig i fråga om en speciell grupp av alkoholmissbrukare, nämligen de kringflackande alkoholisterna, vilka icke ha någon varaktig stad och för vilka därför icke någon kommunal nykterhetsnämnd känner ansvar. Även beträffande en annan kategori, återfallsfylleristerna, ha länsnykterhetsnämnderna på flera håll hunnit få till stånd en avsevärt förbättrad samhällsreaktion.

Det vore därför enligt socialstyrelsens mening icke en besparing utan miss-hushållning att slå sönder en organisation, som i allmänhet anpassat sig väl för sin uppgift, som är oundgänglig för en fortsatt utveckling och förbättring av den organiserade alkoholistvården och som måste anses billig i förhållande till uppgiftens betydelse.

Enligt *statskontoret* kunde enbart de erfarenheter, som vunnits under länsnykterhetsnämndernas första verksamhetsår, knappast motivera en så genom-

gripande omläggning av organisationen, som besparingsberedningen ansett sig böra förorda. Såvitt statskontoret kunde finna riktade sig den av riksdagens revisorer framförda kritiken icke så mycket mot organisationen såsom sådan utan snarare mot det förhållandet att det av nämnderna dittills utförda arbetet icke syntes stå i proportion till kostnaderna därför. Anmärkningen föranledde icke heller någon åtgärd från riksdagens sida. Med hänsyn därtill och då statskontoret icke blivit övertygat om att den av beredningen föreslagna organisationsformen skulle kunna fylla de krav, som måste ställas på en institution av förevarande slag, hade statskontoret icke kunnat undgå att ställa sig synnerligen tveksamt gentemot ett bifall till beredningens förslag, i vad det avsåge ett slopande av länsnykterhetsnämnderna. Då därtill komme att statskontoret måste starkt ifrågasätta hållbarheten av de av beredningen framlagda kostnadskalkylerna, ansåge sig ämbetsverket icke kunna förorda nämnda förslag.

Länsstyrelsen i Uppsala län framhåller, att den från början hyste ganska stor tvekan, huruvida länsnykterhetsnämnderna skulle utgöra en lämplig utbyggnad av alkoholistvårdens organisation. Länsstyrelsen befarade främst, att, om ett sådant organ komme till stånd, hela ansvaret skulle anses överflyttat på detta och den kändedom om de personliga förhållandena, som vore de kommunala organens styrka, icke bliva fullt utnyttjad. Numera hade länsstyrelsen emellertid kommit till den övertygelsen, att länsnykterhetsnämnden, såsom den fungerat i länet, vore ett viktigt led i organisationen. Till närmare motivering av denna länsstyrelsens uppfattning anföres:

Den uppfattningen är alltför vanlig hos den alkoholförsvagade och ofta även hos hans familj, att ett ingripande även av lindrig beskaffenhet utgör en kränkning, som han i det längsta bör undandraga sig. En varning från nykterhetsnämndens sida eller ett försök att frivilligt åstadkomma rättelse i alkoholvänorna mötes icke sällan med ovilja. Den kommunala nykterhetsnämndens auktoritet och dess rutin visar sig otillräcklig. Blir det sedan fråga om internering, försvåras ofta en sådan åtgärd genom att hustrun eller andra familjemedlemmar, grannar m. fl. tillmötesgående personer lämna intyg, att alkoholisten påtagligt har bättrat sig, att en internering skulle ohjälpligt förstöra hans ekonomi eller dylikt. En kommunal nykterhetsnämnd, som saknar tillräcklig erfarenhet, känner sig lätt osäker och kan bringas att avstå från den tillämnade åtgärden. I särskilda fall kunna till och med direkt personliga intressen spela in.

Till dessa anmärkningar bör läggas den iakttagelsen, att en länsnykterhetsnämnd har möjlighet att samarbeta med spritbolagen inom länet på ett fruktbarande sätt genom utbyte av upplysningar mellan bolagens avdelningar för individuell kontroll och länsnykterhetsnämndens anteckningar. Länsnykterhetsnämnden kan härigenom på ett tidigt stadium upptäcka, när en person missbrukar sprit, och eventuella åtgärder från bolagets eller nykterhetsnämndens sida kunna bedömas med större säkerhet. I visst fall har också länsnykterhetsnämnden i Uppsala län på grund av sina undersökningar kunnat göra anmälan om illojal pilsnerförsäljning med utsikt att åstadkomma rättelse för framtiden, en åtgärd, som torde få stor betydelse ur nykterhetssynpunkt.

Av den här ovan lämnade redogörelsen torde framgå, att länsnykterhetsnämndens mångsidiga arbete knappast kan täckas genom de ifrågasatta inspektörerna.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län påpekar, att en stor del av länsnykterhetsnämndens och framför allt dess ombudsmans arbete bestode i rådgivningsverksamhet till de kommunala nämnderna angående behandlingen av föreliggande fall av alkoholmissbruk. Detta arbete kunde, liksom den allmänt nykterhetsvårdande verksamheten, sägas vara rent konsulentarbete, som mycket väl skulle kunna utövas av nykterhetsinspektörer. Ehuru nämnda del av arbetet vore den kvantitativt största, torde länsnykterhetsnämndens viktigaste funktion vara att utgöra tillsynsmyndighet över de kommunala nykterhetsnämnderna. Om denna dess funktion yttrar länsstyrelsen vidare:

Besparingsberedningen meddelar visserligen, att det icke är känt, om länsnämnd annat än i enstaka fall begagnat sig av sin befogenhet att ingripa mot alkoholister, då kommunal nämnd eftersatt sin skyldighet i sådant hänseende. Emellertid kan det knappast betvivlas, att länsnämnder i många fall genom påtryckningar förmått kommunala nämnder att ingripa, eller att blotta vetskapen om att länsnämnderna hava denna befogenhet föranlett de kommunala nämnderna att vidtaga åtgärder, som skulle hava blivit ogjorda om samma befogenhet saknats. Länsnämndernas betydelse bör därför icke blott mätas efter det faktiskt utförda arbetet; en stor del av deras betydelse ligger i deras blotta existens såsom tillsynsorgan med vittgående befogenheter. De ingripanden mot alkoholister, som länsnykterhetsnämnden i Kopparbergs län själv företagit, äro för övrigt långt ifrån enstaka. Hittills har nämnden hos länsstyrelsen gjort 15 ansökningar om internering, de flesta avseende vagabonderande alkoholister. Att alla dessa ingripanden skulle hava föranletts av försummelse från vederbörande kommunala nykterhetsnämnds sida ville länsstyrelsen dock icke göra gällande. I de flesta fallen, måhända samtliga, har orsaken varit den, att länsnämnden ansetts bättre skickad att handlägga ärendet i fråga. Länsnykterhetsnämndernas ersättande med en konsulentorganisation skulle sålunda enligt länsstyrelsens mening kunna leda till minskad effektivitet i nykterhetsarbetet, eftersom konsulenterna icke skulle kunna utrustas med tillräckliga befogenheter i förhållande till de kommunala nykterhetsnämnderna. På grund härav kan länsstyrelsen icke tillstyrka bifall till besparingsberedningens omorganisationsförslag.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser, att besparingsberedningen förbisett en väsentlig faktor, då den tagit fattigvårds- och barnavårdskonsulenterna till förebild för den tilltänkta organisationen. Fattigvårdsstyrelser och barnavårdsnämnder, å ena, samt nykterhetsnämnder, å andra sidan, hade nämligen helt olika arbetssätt. I synnerhet fattigvårdsstyrelserna uppsöktes som regel av sitt klientel. Så vore ej förhållandet inom nykterhetsarbetet. Då alkoholisterna gjorde allt för att undanhålla sig nykterhetsnämndernas tillsyn, måste dessa nämnder efterforska och uppsöka sitt klientel. Sådana förhållanden gjorde nämndernas verksamhet svår, och starka risker funnes, att intresset slappnade, om nämnderna icke finge effektivt stöd i sin verksamhet. Länsstyrelsen ansåge därför, att tillsynsmyndighetens verksamhetsområde, åtminstone som regel, icke borde omfatta mera än ett län. Beträffande tillsynsmyndighetens organisation framhåller länsstyrelsen, att det måste vara av stort värde för ombudsmannen att vid sin sida hava en nämnd att rådgöra med. Den nuvarande organisationen med länsnykterhetsnämnd jämte ombudsman vore därför för närvarande utan tvekan den mest ändamålsenliga.

Man borde därför om möjligt undvika att nu rasera den så nyligen genomförda organisationen. I varje fall borde omorganisationen av tillsynsmyndigheten anstå, till dess resultatet av socialvårdskommitténs arbete kunde överblickas.

I ett stort antal yttranden framföras samma synpunkter som de av länsstyrelsen i Jämtlands län anförda på frågan, huruvida jämförelse i detta sammanhang med fog kan göras med fattigvårds- och barnvårdskonsulenterna.

Styrelsen för statens alkoholanstalt å Venngarn anför, att beredningens huvudförslag syntes nära ansluta sig till den uppfattning styrelsen framförde i samband med tillkomsten av länsnykterhetsnämnderna. Sedan dessa numera efter en treårig verksamhet i allmänhet torde hava vunnit åtskillig erfarenhet inom sitt arbetsområde och kontakt med de kommunala nämnderna, ifrågasatte styrelsen dock lämpligheten av att slopa den organisation, som byggts upp.

Länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län framhåller, att såväl de kvalifikationer, som en länsnykterhetsnämnd redan genom sin sammansättning besuttede, som de garantier mot tjänstemäns eller ämbetsmäns godtycke gentemot enskilda och kommuner, som låge i länsnykterhetsnämndernas organisation såsom nämnd, skulle gå förlorade, därest länsnykterhetsnämnderna skulle ersättas med ett fåtal tjänstemän, sorterande under socialstyrelsen, eller under en rudimentär nämnd. Nämnden hade under de gångna åren funnit, att arbetsfältets omfattning och möjligheter ställt nämnden inför arbetsuppgifter, vilka skulle hava fyllts bättre, därest nämndens ombudsman kunnat ägna hela sin tid åt arbetet. Det syntes med hänsyn därtill orimligt att ifrågasätta, att fyra nykterhetsinspektörer skulle kunna övertaga det arbete, som nu utfördes av landets samtliga länsnykterhetsnämnder och deras ombudsmän.

Länsnykterhetsnämnden i Västmanlands län betonar, att en nämnd med flera ledamöter utgjorde en stor tillgång beträffande kännedom om och kontakt med det sociala livet i skilda delar av länet. I jämförelse med andra organisationsformer vore den därför också mäktig flera initiativ till åtgärder för främjande av nykterhets- och alkoholistvård. Genom sin demokratiska struktur borde en nämnd också kunna påräkna större auktoritet bakom de åtgärder, som vidtoges, samt utgöra ett verksamt och värdefullt stöd för ombudsmannen. Länsnämnden hade även en viss tradition, i det att den tillagts en del av de arbetsuppgifter, som tidigare bedrivits av frivilliga sammanslutningar av nykterhetsnämnder inom länen. I fråga om de ekonomiska synpunkterna framhåller nämnden, att på förevarande område icke endast de direkta utan kanske framför allt de indirekta besparingarna vore av betydelse. Ett tidigt och målmedvetet ingripande i ett alkoholistfall kunde förhindra internering på anstalt. Därigenom kunde icke endast individen räddas från arbetsoduglighet utan även besparingar vinnas för det allmänna.

Det framhålles i så gott som samtliga yttranden, att om besparingsberedningens huvudförslag genomföres det vore nödvändigt bestämma antalet nykterhetsinspektörer till betydligt flera än fyra.

Beträffande det ena av besparingsberedningens alternativa förslag — *länsombudsmän direkt under socialstyrelsens ledning* — framhåller *länsstyrelsen i Älvsborgs län*, att det syntes vara utförbart att bibehålla en sådan ombudsman vid nuvarande löneförmåner. En vid annan tjänst bunden funktionär skulle säkerligen endast bliva en övergångsform till särskild konsulent eller nykterhetsinspektör, och besparingen skulle alltså bliva mera tillfällig, oavsett att kravet på kvalifikationer för dessa halvtidsbefattningar svårligen skulle kunna ställas så höga som uppgiften krävde.

Länsstyrelsen i Örebro län ifrågasätter, om icke ombudsmännen borde anslutas till vederbörande länsstyrelser, som finge övertaga länsnämndernas verksamhet. Länsstyrelserna borde vid behandling av ärenden, som dit hänkötes av ombudsmännen, äga anlita sakkunnig läkare. Om så befundes erforderligt kunde länsstyrelsen för behandling av dessa ärenden förstärkas med ytterligare en sakkunnig, som borde utses av Kungl. Maj:t. En på så sätt förstärkt länsstyrelse torde vara minst lika skickad som de nuvarande länsnämnderna att utöva tillsyn över de kommunala nämnderna. Då länsstyrelse redan nu kunde i första instans besluta om internering, kunde övertagandet av denna del av länsnämndernas verksamhet icke möta principiell invändning.

Besparingsberedningens andra alternativ avser, som nämnts, *bibehållande av länsnykterhetsnämnderna men besparingar å anslaget till nämnderna*.

Om den av beredningen föreslagna nedsättningen av ordförandearvodena anför *socialstyrelsen*, att organisationen av nämndernas arbete tagit ordförandena i anspråk i betydande omfattning. Ett årligt arvodesbelopp av 1,000 kronor kunde med hänsyn därtill icke anses vara för högt. Sedan nämndernas organisation nu blivit genomförd, torde däremot en nedsättning av arvodena kunna övervägas. Då det ankomme på Kungl. Maj:t att besluta om årsarvodena i slutet av varje budgetår, kunde den besparing, som funnes möjlig att åstadkomma, vinnas redan under innevarande budgetår och utan att någon ändring i gällande bestämmelser behövde komma till stånd. Därvid borde emellertid enligt *socialstyrelsen* beaktas, att en länsnykterhetsnämnds skaplynne i väsentlig mån berodde på ordförandens person. Om denne icke vore fullt lämplig för uppgiften, återverkade detta mycket starkt på nämndens hela verksamhet. Uppdraget att vara ordförande i en länsnykterhetsnämnd vore icke heller eftertraktat.

Länsstyrelsen i Västerbottens län kan icke förorda en allmän nedsättning till hälften av ordförandearvodena. I många län torde nämligen arvodena icke kunna anses för höga. Däremot syntes en beskärning av arvodena kunna företagas i de län, där det visat sig, att arbetsuppgifterna vore av mindre omfattning.

Länsstyrelsen i Jämtlands län påpekar, att genom ökningen av levnadskostnaderna en viss minskning redan skett av arvodena, enär de ej vore förenade med dyrtidstillägg.

Statskontoret biträder beredningens förslag om begränsning av ordförandearvodena till 500 kronor.

Vad angår förslaget om begränsning av resekostnaderna anmärker *socialstyrelsen*, att man genom att snävt beskära nämndernas resekostnadsanslag minskade deras möjligheter att göra den insats, för vilken de vore tillsatta. Självfallet borde emellertid nämnderna vara sparsamma även i fråga om sina resor, vilket styrelsen redan på ett tidigt stadium inskräp för nämnderna. Enligt styrelsens mening kunde det icke heller med rätta göras gällande, att nämndernas resekostnader varit höga. Styrelsen kunde därför ej finna, att någon nämnvärd besparing kunde göras på denna punkt.

Beträffande förslaget om minskning av antalet nämndledamöter, yttrar *socialstyrelsen*, att en minskning av antalet till två vore ägnad att avsevärt försvaga nämndernas karaktär av förtroendeorgan. En dylik minskning borde därför ej övervägas. *Länsnykterhetsnämnden i Uppsala län* anser, att det vore ett uppenbart missgrepp att borttaga landstingets representanter och därigenom undanrycka nämndens demokratiska förankring inom länskommunen. Det mesta av länsnämndens arbete vore lokaliserat till landsbygden, och då ordföranden, läkarledamoten och ombudsmannen vanligen vore bosatta i länets residensstad, skulle nämnden komma att sakna den lokalkännedom om skilda delar av länet, som landstingsledamöterna representerade. Förslaget om minskning av antalet ledamöter till två avstyrks jämväl av *länsstyrelserna i Västernorrlands och Västerbottens län*. Sistnämnda länsstyrelse anser dock en av landstingets representanter kunna uteslutas. En minskning med en eller två ledamöter föreslås också av *länsstyrelsen i Kronobergs län* och *statskontoret*.

Däremot tillstyrkes besparingsberedningens förslag i denna del av *länsstyrelserna i Blekinge och Västmanlands län*. Den förra länsstyrelsen åberopar därvid, att enligt den nuvarande ordningen antalet ledamöter ändock icke kunde sättas så högt, att det medgäve en ingående kännedom inom nämnden om förhållandena inom hela länet. Den över huvud åtkomliga kännedomen inom nämnderna därom representerades av ombudsmännen, som kunde förvärva sig sådan vid resor inom länen eller telefonsamtal.

Vissa andra besparingsmöjligheter beröras i några remissyttranden. Enligt *länsnykterhetsnämnden i Uppsala län* torde revisionskostnaderna kunna helt besparas och revisionen ske centralt i riksräkenskapsverket. *Länsnykterhetsnämnden i Göteborgs och Bohus län* föreslår, att nämnden får bedriva sin verksamhet genom ett arbetsutskott, bestående av ordföranden, läkarledamoten och den ledamot, som i förekommande fall vore bäst förtrogen med de lokala förhållandena. Vidare påpekas, att bestämmelsen i instruktionen för länsnykterhetsnämnderna, att ett sammanträde skulle hållas på bestämd dag i varje kvartal vore olämplig och syntes sakna praktisk betydelse, då dittills icke något intresse för sammanträdena visats från nämndernas eller de av länsnykterhetsnämnden utsedda ombudens sida. Sammanträde borde hållas endast då så vore nödvändigt. Med den föreslagna anordningen med ett arbetsutskott skulle måhända endast ett sammanträde om året behöva hållas.

Vad besparingsberedningen anfört rörande anslaget till främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet är icke närmare berört i remissyttrandena.

Socialstyrelsens anslagsberäkning för nästa budgetår.

1. Länsnykterhetsnämnderna.

Budgetår	Anslag	Nettoutgifter
1939/40	164,000	155,150
1940/41	160,000	142,975
1941/42	152,000	—

Den 28 juni 1941 har Kungl. Maj:t fastställt följande stat för länsnykterhetsnämnderna, att tillämpas under budgetåret 1941/42:

Stat.

A. Avlöningar:

1. Årsarvoden till ordförande och vissa andra ledamöter, <i>förelagsvis</i>	23,000	
2. Dagarvoden till ordförande och andra ledamöter samt suppleanter för dem, <i>förelagsvis</i>	7,000	
3. Arvoden till revisorer och suppleanter för dem	2,400	
4. Avlöning till personal, <i>förelagsvis</i>	69,600	102,000

B. Omkostnader.

1. Reseersättningar	20,000	
2. Expenser, hyror m. m.	30,000	50,000
		<u>Summa kronor 152,000</u>

I skrivelse den 30 augusti 1941 har *socialstyrelsen*, som då ännu icke avgivit yttrande över besparingsberedningens promemoria rörande länsnykterhetsnämnderna, i avvaktan härpå till länsnykterhetsnämnderna för nästa budgetår upptagit ett förslagsbelopp å 150,000 kronor.

Statskontoret, som yttrat sig över socialstyrelsens framställning, har uttalat, att för den händelse länsnykterhetsnämnderna skulle komma att bibehållas inom alkoholistvårdsorganisationen, statskontoret ansåge besparingsberedningens förslag till begränsning av nämndernas utgifter böra genomföras.

2. Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m.

Budgetår	Anslag	Nettoutgifter
1940/41	150,000	136,998
1941/42	137,000	—

Den 2 maj 1941 har Kungl. Maj:t meddelat beslut rörande användningen av det för budgetåret 1941/42 anvisade anslaget. Därvid har föreskrivits, att anslaget skulle disponeras på sätt framgår av följande tablå:

Ändamål	Belopp kronor
Understöd åt nykterhetsnämnder, <i>förelagsvis</i>	125,000
Konferenser och kurser m. m., <i>högst</i>	5,000
Understöd åt sammanslutningar av nykterhetsnämnder, <i>högst</i>	5,000
Understöd för utgivande av »Tidskrift för nykterhetsnämnderna» m. m., <i>högst</i>	2,000
	<u>Summa kronor 137,000</u>

I skrivelse den 30 augusti 1941 har *socialstyrelsen* gjort framställning om anvisande av anslag för ifrågasvarande ändamål för budgetåret 1942/43.

Styrelsen behandlar först frågan om understöd åt nykterhetsnämnder och anför i detta avseende huvudsakligen följande:

Statsunderstöd till nykterhetsnämnder avser kalenderår och utgår i efterskott. Understöd kan utgå med högst 1,000 kronor eller, då särskilda omständigheter därtill föranleda, högst 1,500 kronor. Understödet får dock ej överstiga tre fjärdedelar av nämndens utgifter under nästföregående år.

Under budgetåret 1940/41 disponerades för ändamålet ett belopp av 125,050 kronor. Ansökningar om understöd inkommo under våren 1941 från 743 nykterhetsnämnder; motsvarande antal var åren 1939 och 1940 respektive 541 och 632. De sökande nykterhetsnämnderna hade, med hänsyn till sina utgifter för verksamheten under år 1940 och i enlighet med nyss återgivna bestämmelser, kunnat göra anspråk på tillhoppa omkring 180,000 kronor. Det sammanlagda ansökningsbeloppet stannade emellertid vid omkring 168,000 kronor.

Antalet sökande nykterhetsnämnder under år 1943 torde böra uppskattas till minst 800. Därest man utginge från att de 743 nämnder, som år 1941 sökt understöd, enligt författningen då hade kunnat erhålla tillhoppa omkring 180,000 kronor, skulle anslagsbehovet för budgetåret 1942/43 kunna uppskattas till omkring 190,000 kronor. Av statsfinansiella skäl synes dock för ändamålet blott böra beräknas oförändrat belopp eller alltså 125,000 kronor. Därest ett lägre belopp anvisades, skulle detta innebära, att staten övervältrade en del av kostnaderna på kommunerna, vilket i sin tur skulle få som följd att kommunerna inskränkte — i vissa fall till och med helt nedlade — nykterhetsnämndernas verksamhet.

Även posterna till konferenser och kurser m. m., till sammanslutningar av nykterhetsnämnder och till tidskrift för nykterhetsnämnderna hava av styrelsen upptagits till samma belopp, till vilka desamma beräknats för innevarande budgetår. De ha alltså upptagits till respektive 5,000, 5,000 och 2,000 kronor.

Socialstyrelsen har därjämte räknat med en post för utgivande av en handbok för nykterhetsnämnderna. Härom anför styrelsen bland annat.

År 1922 utgav socialstyrelsen och kontrollstyrelsen gemensamt publikationen Råd och anvisningar till nykterhetsnämnderna och i slutet av år 1933 utgavs en ny upplaga av denna handbok. I båda fallen ställde staten ett exemplar kostnadsfritt till varje nykterhetsnämnd och såsom nykterhetsnämnd fungerande fattigvårdsstyrelsens förfogande. På grund av de under senare år genomförda författningsändringarna hava dessa anvisningar numera blivit helt föråldrade, varför det föreligger trängande behov av en ny handbok för nykterhetsnämnderna. Föreningen för främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet har för avsikt att ombesörja en sådan snarast möjligt, och socialstyrelsen har vidtagit åtgärder för att ställa arbetskraft inom styrelsen till förfogande för ändamålet. Det är givetvis önskvärt, att varje nykterhetsnämnd erhåller tillgång till åtminstone ett exemplar av den nya handboken. Man kan emellertid, enligt vad erfarenheten visat, icke räkna med att de många småkommunernas nykterhetsnämnder, vilka i första hand äro i behov av vägledning för sin verksamhet, skola på egen bekostnad anskaffa densamma, och nämnda förening har icke möjlighet att utdela handboken till nykterhetsnämnderna kostnadsfritt. Någon annan utväg än att staten träder emellan torde därför icke finnas. Med hänsyn härtill har socialstyrelsen funnit sig böra upptaga en anslagspost å högst 5,000 kronor

för en handbok för nykterhetsnämnderna, vilket belopp skulle användas till inköp av erforderligt antal exemplar av handboken för kostnadsfri utdelning genom socialstyrelsens försorg med ett exemplar till varje nykterhetsnämnd (inklusive såsom nykterhetsnämnd fungerande fattigvårdsstyrelse). Därest kostnaden härför icke skulle uppgå till det beräknade beloppet, skulle återstoden inbesparas och icke få användas till förstärkning av annan post under anslaget. Om däremot beloppet icke skulle räcka till för inköp av så stort antal exemplar, som motsvarar antalet kommunala nykterhetsnämnder, finge den kostnadsfria utdelningen i första hand avse de mindre kommunernas nykterhetsnämnder. — Handboken kommer visserligen att formellt utgivas av en enskild förening men kommer likväl att underkastas granskning av socialstyrelsen och bliva föremål för någon form av auktorisation från ämbetsverkets sida, så att den i realiteten kommer att framstå såsom en officiell handbok för nykterhetsnämnderna.

Enligt socialstyrelsens förslag skulle sålunda till främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. erfordras ett belopp av (125,000 + 5,000 + 5,000 + 2,000 + 5,000) 142,000 kronor.

I avgivet yttrande erinrar *statskontoret*, att i proposition nr 79 till 1939 års urtima riksdag föreslogs, att av det för budgetåret 1939/40 anvisade anslaget för förevarande ändamål ett belopp av 5,000 kronor, avsett för bestridande av utgifterna för utarbetande och tryckning av en ny handbok med råd och anvisningar till nykterhetsnämnderna, skulle inbesparas. Förslaget lämnades av riksdagen utan erinran. På grund därav kunde *statskontoret* icke tillstyrka, att för nästa budgetår medel anvisades till kostnaderna för utdelning av gratisexemplar till nykterhetsnämnderna av en sådan handbok.

Departementschefen.

Länsnykterhetsnämnderna hava hittills varit i verksamhet allenast kort tid. De inrättades nämligen genom en vid 1938 års riksdag beslutad lagändring, som trädde i kraft den 1 januari 1939. Lagändringen föreslogs i anledning av att åtskilliga anmärkningar framställdes mot nykterhetsnämndernas sätt att ombesörja nykterhetsvården och att man allmänt kommit till insikt om att åtgärder måste vidtagas för att ernå en bättring. Det organ, som ansågs behöfligt för ändamålet, skulle icke endast utöva tillsyn över de kommunala nykterhetsnämnderna utan även lämna dem vägledning och bistånd samt över huvud utöva sin verksamhet på sätt, som vore ägnat att främja ett förtroendefullt samarbete med de kommunala nykterhetsnämnderna. Förslaget att tillgodose nämnda syfte genom upprättandet av länsnykterhetsnämnder hade väckts av rusdryckslagstiftningsrevisionen i dess år 1934 avgivna betänkande. Det hade emellertid även framkommit förslag till andra lösningar såsom anställande av särskilda nykterhetskonsulenter eller utvidgande av fattigvårds- och barnavårdskonsulenternas uppdrag att omfatta även nykterhetsvården. Såsom föredragande departementschef i ärendet stannade jag vid valet mellan olika föreliggande alternativ för förslaget om inrättande av länsnykterhetsnämnder. Beträffande motiven för detta mitt ställningstagande får jag hänvisa till det vid propositionen i nämnda ärende fogade statsrådsprotokollet.

Den av besparingsberedningen nu väckta frågan om länsnykterhetsnämndernas slopande har tillkommit i syfte att nedbringa kostnaderna för den kontrollerande och rådgivande verksamheten på detta område. Då det icke gjorts gällande annat än att de kommunala nykterhetsnämnderna fortfarande behöva vara underkastade kontroll och äro i behov av vägledning, synes man vid bedömandet av besparingsberedningens förslag hava att taga ställning till dels huruvida länsnykterhetsnämndinstitutionen är i och för sig överlägsen det alternativ, som förordats av besparingsberedningen, eller annan tänkbar organisation, dels ock, därest så anses vara fallet, huruvida länsnykterhetsnämnderna det oaktat icke böra bibehållas på grund därav att de medföra kostnader, som stå i missförhållande till värdet av nämnderna.

Vad det första av dessa spörsmål beträffar har jag vid förnyat övervägande av frågan ej kommit till annan uppfattning än den, varåt jag gav uttryck i förenämnda proposition till 1938 års riksdag. Såsom motiv härför får jag anföra följande.

Det har framhållits, att den konsulentverksamhet, som är anordnad på fattigvårdens och barnavårdens område, lämnat goda resultat. Till denna uppfattning kan jag ansluta mig. Såsom av flera remissmyndigheter framhållits är emellertid den övervakande, kontrollerande och rådgivande verksamhet, som kräves på nykterhetsområdet, så artskild från förhållandena inom fattigvården och barnavården, att man knappast kan från det ena av dessa områden draga slutsatser rörande den lämpligaste organisationen av arbetet å det andra. Inom nykterhetsområdet kräves en personlig och kontinuerlig kontakt mellan det organ, som har sig anförtrott övervakning, kontroll och rådgivning, samt de rent lokala organen. Verksamhetsområdet får därför icke vara för stort. Det är av betydelse, att det kontrollerande organet har formen av en nämnd, som i sig innesluter ett antal för saken positivt intresserade krafter. Väl förhåller det sig i allmänhet så, att det mesta arbetet utföres av nämndens ordförande samt av en hos nämnden anställd tjänsteman. Men förden skull får icke förbises, att deras arbete av psykologiska skäl underlättas av att de kunna stödja sig på nämndens auktoritet. Den som göres till föremål för en tvångs- eller kontrollåtgärd av ifrågavarande slag har ofta lättare att förstå rättmätigheten härav om åtgärden vidtages av ett kollegialt sammansatt organ, i vilken plats beretts åt valda förtroendemän, än om organet är av ren ämbetsmannakaraktär. Med hänsyn till de uppgifter, som tillkomma länsnykterhetsnämnderna, synes nämnda faktor vara av särskild vikt.

Enligt besparingsberedningens förslag skulle de föreslagna nykterhetsinspektörerna icke äga rätt att vidtaga åtgärder, som den kommunala nämnden försummat. Sådan rätt har lämnats länsnykterhetsnämnderna och denna initiativrätt är enligt min mening av stor betydelse för deras verksamhet. Visserligen hava nämnderna mera sällan begagnat sig av sin rätt i detta avseende. Det väsentliga är emellertid, att man inom kommunerna är medveten om länsnykterhetsnämndernas möjligheter till ingripande. Effektiviteten i det arbete, som nu utföres av länsnykterhetsnämnderna, skulle därför enligt min mening bliva lidande av att nämnderna ersattes med konsulenter eller ombudsmän.

Vad den ekonomiska sidan av saken angår är den besparing, som skulle vinnas vid ett genomförande av besparingsberedningens förslag, onekligen betydande. Vid ett bibehållande av länsnykterhetsnämnderna föreligga emellertid vissa möjligheter att vidtaga besparingar å anslaget till nämnderna. Ersätts nämnderna med nykterhetsinspektörer, är det å andra sidan enligt min mening icke möjligt att få till stånd en godtagbar organisation med ett så ringa antal inspektörer som fyra. Jag finner det icke tänkbart, att en tjänsteman skulle kunna medhinna göromålen i distrikt av den storlek som föreslagits. Ehuru jag icke utan närmare undersökningar vill bestämt uttala mig om minsta antalet erforderliga inspektörer, förefaller det mig antagligt, att man i stället bör räkna med dubbla antalet.

Vad nu anförts giver vid handen, att den verkliga besparing, som skulle vinnas genom att ersätta länsnykterhetsnämnderna med annan godtagbar kontroll- och rådgivningsorganisation, blir betydligt mindre än vad besparingsberedningen från sina utgångspunkter räknat med. På grund härav och med hänsyn tagen jämväl till att en försvagad organisation på nykterhetsvårdens område under nu rådande tider måste väcka större betänkligheter än eljest kan jag icke förorda förslaget om att ersätta länsnykterhetsnämnderna med särskilda nykterhetsinspektörer.

Besparingsberedningens alternativa förslag om avskaffande av länsnykterhetsnämnderna men bibehållande av länsombudsmännen, vilka skulle stå direkt under socialstyrelsens ledning, innefattar i jämförelse med huvudförslaget den fördelen, att de nykterhetsnämnderna överordnade organens nuvarande verksamhetsområden skulle bibehållas. I övriga avseenden äga emellertid de i det föregående anförda omständigheterna giltighet även beträffande detta förslag. Den besparing, som skulle vinnas genom detta förslag, synes mig ej så stor, att den kan uppväga nackdelarna med att avskaffa de nuvarande nämnderna. Jag kan därför ej heller förorda detta förslag.

Den frågan återstår då, i vad mån man kan vinna besparingar å anslaget till länsnykterhetsnämnderna.

Beredningen har föreslagit, att årsarvodena till ordförande och vissa andra ledamöter skulle nedsättas. I gällande stat för länsnykterhetsnämnderna äro dessa arvoden förslagsvis beräknade till 23,000. Genom beslut den 20 juni 1941 har Kungl. Maj:t bestämt arvodesbeloppen för budgetåret 1940/41 till ordförandena i och vissa andra ledamöter av länsnykterhetsnämnderna. Summan av sistnämnda arvodesbelopp utgör 22,300 kronor. Ungefär 1,000 kronor utgå sålunda i årsarvoden till varje nämnd. Med hänsyn till att det organisationsarbete, som nämndernas inrättande medförde för ordförandena, nu kan anses avslutat, torde en genomsnittlig nedsättning av arvodena med cirka hälften kunna genomföras utan att skäligheten av arvodena förden-skull behöver ifrågasättas. Förenämnda belopp av 23,000 kronor torde därför i staten för nästa budgetår kunna nedsättas till 14,000 kronor. Liknande nedsättning torde böra verkställas å de ännu ej bestämda arvodena för innevarande budgetår.

Med hänsyn till betydelsen av personlig kontakt med de kommunala nykterhetsnämnderna bör alltför snäv beskärning av nämndernas resekostnadsanslag icke vidtagas. På grund av den stegring i biljettpriser, som ägt rum, måste även vid oförändrat reseanslag en viss begränsning av antalet resor ske. För vinnande av besparingar även på denna punkt torde emellertid för nästa budgetår anslagsposten till reseersättningar kunna nedsättas från 20,000 till 18,000 kronor.

Däremot kan jag icke förorda någon nedsättning av antalet ledamöter i nämnderna. Genom minskning av ledamotsantalet till två skulle nämnden i verkligheten förlora sin nuvarande karaktär. Ej heller kan jag tillstyrka, att länsstyrelsen berövas rätten att utse en ledamot av nämnden eller att någon av landstingsrepresentanterna utgår ur nämnden. Utan att medföra större effekt i besparingshänseende skulle en dylik åtgärd enligt min mening väsentligt försvaga länsnykterhetsnämndernas ställning. Däremot kan övervägas att till nedbringande av kostnaderna för dagarvoden till nämndens ledamöter upphäva bestämmelsen i instruktionen för länsnykterhetsnämnderna om att suppleanten för ordföranden skall kallas att närvara jämväl vid de av nämndens sammanträden, då ordföranden är tillstädes.

Såsom vid redogörelsen för gällande bestämmelser omnämnts skola länsnykterhetsnämnds räkenskaper och förvaltning granskas av två revisorer, av vilka den ene utses av länsstyrelsen och den andre av socialstyrelsen. Revisor äger av länsnykterhetsnämnd åtnjuta ett årsarvode av 50 kronor. Nämnda granskning torde med fördel kunna övertagas av riksräkenskapsverket, varvid den i staten för länsnykterhetsnämnderna upptagna anslagsposten till arvoden till revisorer och suppleanter för dem kan utgå från och med nästa budgetår.

Av länsnykterhetsnämnden i Göteborgs och Bohus län har föreslagits, dels att länsnykterhetsnämnd skulle få bedriva sin verksamhet genom ett arbetsutskott, bestående av ordföranden, läkarledamoten och den ledamot, som i förekommande fall vore bäst förtrogen med de lokala förhållandena, dels ock att den nuvarande bestämmelsen i instruktionen för länsnykterhetsnämnderna, att ett sammanträde skulle hållas på bestämd dag varje kvartal, skulle upphävas. Vad det förra förslaget angår vill jag erinra om att länsnykterhetsnämnd redan nu äger uppdraga åt ordföranden att efter samråd med annan ledamot mellan sammanträdena meddela beslut å nämndens vägnar i brådskande ärende. Att därutöver lämna möjlighet till en allmän delegation från nämnden till vissa av dess ledamöter synes mig ägnat att försvaga intresset hos de övriga ledamöterna för nämndens verksamhet och i realiteten nära nog leda till att arbetsutskottet trädde i stället för nämnden. Jag kan därför icke tillstyrka nämnda förslag. Beträffande förslaget om ändrad sammanträdesordning för nämnden synes det mig förtjänt att övervägas, huruvida ett genomförande av förslaget kan medföra nämnvärd besparing. Finnes så vara fallet vill jag tillstyrka en sådan ändring, att sammanträde med nämnden hålles endast där göromålets omfattning eller beskaffenhet därtill föranleder.

Beträffande därefter beräkningen av anslaget till länsnykterhetsnämnderna för nästa budgetår kan, vad först angår *avlöningsarna*, årsarvodena till

ordförande och vissa andra ledamöter, såsom förut nämnts, nedsättas från 23,000 till 14,000 kronor. Anslagsposten till dagarvoden till ordförande och andra ledamöter samt suppleanter för dem torde med hänsyn till vad i det föregående föreslagits kunna något nedsättas, i avvaktan på närmare erfarenhet dock ej med mera än 600 kronor eller till 6,400 kronor. Anslagsposten till arvoden till revisorer och suppleanter för dem utgår. Med hänsyn till medelsåtgången å anslagsposten till avlöning till personal för budgetåret 1940/41 — 67,143 kronor — torde nämnda post kunna nedsättas med 2,000 kronor till 67,600 kronor. Utgifterna för *avlöningar* uppskattas sålunda till sammanlagt 88,000 kronor.

I fråga om *omkostnaderna* föreslås nedsättning av anslagsposten till reseersättningar med 2,000 kronor till 18,000 kronor, varemot för expenser, hyror m. m. alltjämt torde bära avses 30,000 kronor. *Omkostnaderna* kunna alltså uppskattas till 48,000 kronor.

Det för nästa budgetår erforderliga anslagsbeloppet skulle enligt dessa beräkningar bliva (88,000 + 48,000) 136,000 kronor.

Vad beträffar anslaget till *främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m.* kan jag ansluta mig till socialstyrelsens förslag, att för de särskilda ändamål, vilka innevarande budgetår tillgodoses med anlåtande av detta anslag, skulle för nästa budgetår avses belopp av samma storlek som för innevarande budgetår. Däremot anser jag mig icke kunna förorda, att medel för närvarande anvisas för bestridande av utgifterna för utarbetande och tryckning av en ny handbok innehållande råd och anvisningar till nykterhetsnämnderna. Anslaget bör sålunda upptagas till 137,000 kronor.

Under återopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen att

för budgetåret 1942/43 anvisa

- 1) till *Länsnykterhetsnämnderna* ett *förslagsanslag* av 136,000 kronor samt
- 2) till *Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m.* ett anslag av 137,000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Anders Lundstedt.